

TÜRKİYE İÇİN DOĞUM ARTIŞI TEŞVİK MODELİ: KADEMELİ AİLE TEŞVİK SİSTEMİ (KATS) BIRTH INCREASE INCENTIVE MODEL FOR TURKEY: GRADUATED FAMILY INCENTIVE SYSTEM (GFIS)

Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK

Karabük Üniversitesi, Kamu Politikaları Araştırma ve Geliştirme Merkezi (KAPGEM),
KAPGEM Koordinatörü, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Merkez, Karabük.
ORCID NO: 0000-0002-9663-7502

Assoc. Prof. Dr. Huriye İrem KALAYCI KIRLIOĞLU

Karabük Üniversitesi, Kamu Politikaları Araştırma ve Geliştirme Merkezi (KAPGEM), Aile
ve Sosyal Hizmet Politikaları Masası, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü, Merkez, Karabük.
ORCID NO: 0000-0002-8352-8868

ÖZET

Türkiye’de doğurganlık oranlarının son yıllarda hızla düşmesi, uzun vadede ekonomik büyüme, sosyal güvenlik dengesi ve yaşlı nüfusun bakım maliyetleri açısından önemli bir risk alanı oluşturmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2025 verilerine göre toplam doğurganlık hızı 1,48’e gerilemiş ve nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,1’in altına düşmüştür. Bu eğilim, çalışabilir nüfusun azalması, bağımlı yaşlı nüfus oranının artması ve sosyal refah sisteminin sürdürülebilirliği üzerinde baskı yaratmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın amacı, doğurganlık oranlarını artırmak ve aile kurumunu güçlendirmek amacıyla ekonomik ve sembolik unsurları bir arada içeren yenilikçi bir politika önerisi geliştirmektir.

“Kademeli Aile Teşvik Sistemi (KATS)” adı verilen bu öneri, çocuk sayısına göre farklı seviyelerde maddi destek ve sembolik ödüllendirme sağlamayı hedeflemektedir. Model kapsamında; üç çocuk sahibi ailelere “Gelecek Nesil Onur Madalyası” ve 60.000 TL, dört çocuk sahibi ailelere “Kuşak İnşası Şeref Madalyası” ve 100.000 TL, beş ve daha fazla çocuğu olan ailelere ise “Kahraman Anne İftihar Madalyası” ve 150.000 TL maddi teşvik verilmesi öngörülmektedir. Bu sistemin, devlet bütçesini zorlamadan uygulanabilir nitelikte olması ve ailelerin toplumsal görünürlüğünü artıracak sembolik törenlerle desteklenmesi önerilmektedir.

Çalışmada Fransa, Güney Kore, Macaristan ve Singapur gibi ülkelerin doğum artışı politika örnekleri incelenmiş, doğurganlık artışında yalnızca mali teşviklerin değil, kültürel ve psikolojik unsurların da belirleyici olduğu vurgulanmıştır. KATS modeli bu çok boyutlu yaklaşımdan esinlenerek geliştirilmiş hem ekonomik hem davranışsal bileşenleri içeren bir sistem olarak tasarlanmıştır. Model, Türkiye’nin doğum oranlarını artırmaya yönelik mevcut politikalarına tamamlayıcı bir çerçeve sunmakta, aynı zamanda aile kurumunun toplumsal statüsünü güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Sonuç olarak, KATS önerisi, doğurganlık oranlarının yükseltilmesine yönelik kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm olarak, maddi teşviklerin yanı sıra sembolik değerlerin de dâhil edildiği bütüncül bir politika yaklaşımı önermektedir. Bu yönüyle çalışma, Türkiye’nin

demografik sürdürülebilirliğini desteklemeye ve aile merkezli sosyal politika üretiminde yenilikçi bir perspektif geliştirmeye katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile teşviki, doğum artışı, doğum oranları, pronatalist politikalar, demografik dönüşüm.

ABSTRACT

The rapid decline in fertility rates in Turkey in recent years has created a significant risk area in terms of long-term economic growth, social security balance, and the cost of caring for the elderly population. According to 2025 data from the Turkish Statistical Institute, the total fertility rate has fallen to 1.48, below the population replacement level of 2.1. This trend is creating pressure on the working-age population, increasing the proportion of dependent elderly, and straining the sustainability of the social welfare system. In this context, the aim of this study is to develop an innovative policy proposal that combines economic and symbolic elements to increase fertility rates and strengthen the family institution.

This proposal, called the “Gradual Family Incentive System (GFIS),” aims to provide financial support and symbolic rewards at different levels based on the number of children. Under this model, families with three children will receive the “Future Generation Honor Medal” and 60,000 TL, families with four children will receive the “Generation Building Honor Medal” and 100,000 TL, and families with five or more children will receive the “Heroic Mother Medal of Honor” and 150,000 TL in financial incentives. It is recommended that this system be implemented in a way that does not strain the state budget and be supported by symbolic ceremonies that increase the social visibility of families.

The study examined examples of birth increase policies in countries such as France, South Korea, Hungary, and Singapore, emphasizing that not only financial incentives but also cultural and psychological factors are decisive in increasing fertility. Inspired by this multidimensional approach, the GFIS model was developed as a system incorporating both economic and behavioral components. The model offers a complementary framework to Turkey's existing policies aimed at increasing birth rates, while also aiming to strengthen the social status of the family institution.

In conclusion, the GFIS proposal suggests a holistic policy approach that includes symbolic values as well as material incentives as a permanent and sustainable solution for raising fertility rates. In this respect, the study contributes to supporting Turkey's demographic sustainability and developing an innovative perspective in the production of family-centered social policies.

Keywords: Family incentives, birth increase, birth rates, pronatalist policies, demographic transformation.

GİRİŞ

Son yıllarda doğum oranları küresel olarak düşüş göstermekte ve çoğu ülke artık nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,1 oranının altında kalmaktadır. Eğitim, ekonomik gelişme, sağlık

sistemleri ve kültürel faktörlerin etkisiyle, bölgesel farklılıklar olmakla birlikte, özellikle Avrupa ve Doğu Asya nüfusun yaşlanması ve doğum oranlarında potansiyel düşüşle karşı karşıyadır. Bu değişim, nüfus yapılarını yeniden şekillendirmekte ve ekonomi, halk sağlığı ve sosyal sistemler üzerinde derin etkiler yaratmaktadır.

Dünyada meydana gelen demografik değişim pek çok ülkeyi olduğu gibi Türkiye’yi de ilgilendirmekte, bu değişim ve dönüşüm sürecinden etkilenen ülkeler arasında Türkiye de yer almaktadır. Özellikle son yıllarda doğurganlık hızı verileri politika düzeyinde kalıcı ve sürdürülebilir önlemler alma gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Pronatalist¹ politikalar, doğurganlık oranlarını artırmak ve nüfus artışını teşvik etmek amacıyla hükümetler tarafından uygulanan sistematik önlemler bütünüdür (McDonald, 2006). Bu politikalar, genellikle düşük doğum oranları ve yaşlanan nüfus yapısıyla karşı karşıya olan gelişmiş ülkelerde demografik dengesizlikleri gidermeye yönelik stratejik araçlar olarak kullanılmaktadır. Doğum artışı yaklaşımlar, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki temel kategoride değerlendirilmektedir: Doğrudan önlemler arasında çocuk başına yapılan nakit transferler, vergi indirimleri ve doğum primleri yer alırken; dolaylı önlemler ebeveyn izinleri, kreş ve çocuk bakım hizmetlerine erişim, esnek çalışma düzenlemeleri gibi aile-iş dengesi politikalarını kapsamaktadır (Gauthier, 2007).

Doğum artışı politikalarının etkinliği ve sürdürülebilirliği, akademik literatürde önemli tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Bazı araştırmacılar, mali teşviklerin kısa vadeli etkilere sahip olduğunu ve doğurganlık kararlarının temelde ekonomik faktörlerden ziyade kültürel, toplumsal ve bireysel tercihlerle şekillendiğini savunmaktadır (Demeny, 2003).

Nüfus Artış Politikalarında Dünya Örnekleri

Küresel doğurganlık oranlarının düşmesiyle birlikte birçok ülke, insanları daha fazla çocuk sahibi olmaya teşvik etmek için doğum teşvik politikaları uygulamaya koymuştur (Forati ve Bartz, 2025). Nüfusun yaşlanması sorunu ile daha erken yıllarda karşı karşıya gelen ve önlemler alan ülkelerin başında Fransa gelmektedir. Özellikle Fransa’nın aileyi destekleyen (aile yardımı ve vergi indirimi gibi) politika adımları sorunun çözümünde etkili olmuş ve bu etki Fransa’nın Avrupa’nın en yüksek doğum oranına sahip ülkeler sıralamasında yer almasını sağlamıştır (Letablier, 2008). Fransaya ek olarak İsveç ve Singapur gibi ülkeler, kapsamlı doğum artışı politika paketleriyle doğurganlık oranlarını olumlu yönde etkilemeyi başarmış örnekler arasında gösterilmektedir (Thévenon ve Gauthier, 2011).

Güney Kore’de özellikle 2000’li yılların başından bu yana doğum oranlarını artırmaya yönelik politikalar görülmekte, bu durum ülkenin tarihsel olarak doğum karşıtı tutumundan bir dönüş olarak ifade edilmektedir. Özellikle yardımcı üreme teknolojilerinin kullanımı, çocuk sahibi olmak isteyen çiftlere, anne/baba izni ve çocuk bakım yardımlarının genişletilmesi gibi pek çok teşvik uygulanmaktadır (Kim, 2019). Macaristan, vergi indirimleri ve mali teşviklerle doğum

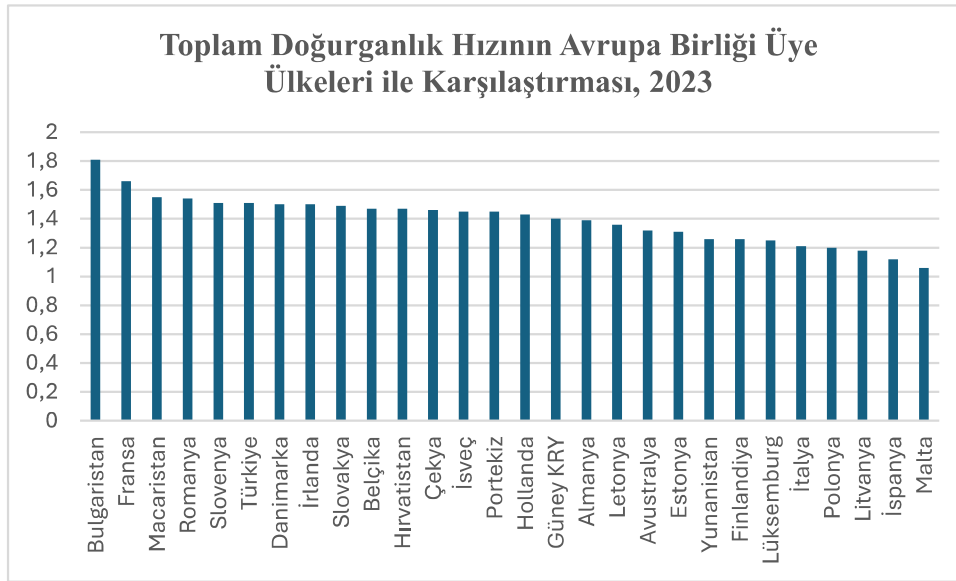
¹ Çalışmanın sonraki bölümlerinde “pronatalist” kelimesi yerine Kalaycı-Kırlioğlu ve diğerlerinin (2025) kavramsallaştırdığı “doğum artışı” ifadesi kullanılmaktadır.

oranlarını artırmayı hedeflemektedir (Glass ve Fodor, 2022). Ayrıca Macaristan'ın doğum artışı politikalarında ulusal kimlik ve kültürel mirasın korunmasını da göz önünde bulundurduğu dikkat çekmektedir (Szalma ve Herke, 2025).

Türkiye’de Nüfus Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarından bu yana ulusal politikalar içinde nüfusun önemli görüldüğü, özellikle 1960’lı yıllara kadar nüfus artışı politikalarının sosyal, ekonomik ve hukuki önlemlerle de desteklendiği; sonrasında nüfus artışının ekonomik ve sosyal sorunlara neden olacağı endişesiyle politikaların yön değiştirdiği görülmektedir (Oktay, 2014).

Bugün gelinen noktada aşağıda yer alan karşılaştırmalı tabloda görüldüğü üzere Türkiye’de toplam doğurganlık hızı 2023 yılı itibarıyla 1,51’e düşmüş (TÜİK, 2024), böylece nüfusun kendini yenileme seviyesinin (2,1) oldukça altında kalmıştır. Bir yıl sonra (2024 yılı itibarıyla) Türkiye’de toplam doğurganlık hızı 1,48’e gerilemiştir (TÜİK, 2025). Bu durum, demografik geçiş sürecinin hızlanması, çalışabilir nüfus oranının azalması, bağımlı yaşlı nüfus oranının artması ve ekonomik büyüme potansiyelinin zayıflaması gibi bir dizi yapısal sonuç doğurmaktadır.

Şekil 1: Türkiye (2023) ve AB Üye Ülkelerinde (2023) Toplam Doğurganlık Hızı (TÜİK, 2024, 2025)

Özellikle 2024 yılının “Aile Yılı” ilan edilmesinin ardından Türkiye’de doğum oranlarını artırmaya yönelik kurumsal yapılarda, politika oluşturma adımlarında ve özellikle aileyi odağa alan aile merkezli destek modellerinde önemli adımlar atıldığı görülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Aile Enstitüsü ve Nüfus Politikaları Kurulu kurulması, evliliklerin mali yükünü hafifletmeyi amaçlayan yeni evlenecek çiftlere kredi sağlanması, istihdamda yer alan kadınların çalışma koşullarında düzenlemeler bu adımlara örnek teşkil etmektedir.

Doğum oranlarını artırmaya yönelik politikaların kapsayıcı olması aynı zamanda kalıcı ve sürdürülebilir olmasını da sağlayacaktır. Tek başına değerlendirilen herhangi bir modelin

sorunun çözümünde istenen etkiyi vermeyeceği düşünülmektedir. Bu noktada Karabük Üniversitesi Kamu Politikaları Araştırma ve Geliştirme Merkezi çatısı altında Kalaycı-Kırlıoğlu ve diğerleri (2025) tarafından hazırlanan Türkiye’de doğum artışına yönelik genel önerilerle birlikte, evlilik süreci, kapsayıcı aile desteği, kuşaklar arası dayanışma ve eğitim alt başlıklarıyla sunulan model önerilerinin literatürde Türkiye’ye özgü doğum artışı politikaları ile ilgili önemli bir çerçeve sunduğu görülmektedir.

Kapsayıcı politikalara ek olarak sembolik ödüllendirmelerle sağlanacak kültürel ve psikolojik teşviklerin ailelerin çocuk sahibi olma düşüncesinde etkili olabileceği değerlendirilmelidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında doğum artışı politikalarında 6 ve daha fazla çocuğu olan annelere madalya takdimi ve maddi teşvik desteği sağlandığı bilinmektedir (Semiz, 2010). Bu çalışmada “Kademeli Aile Teşvik Sistemi” başlığıyla, ailelerin sahip olduğu çocuk sayısına bağlı olarak şekillenecek sembolik bir ödüllendirme (madalya) ve maddi teşvik önerilmektedir.

Türkiye İçin Politika Önerisi: Kademeli Aile Teşvik Sistemi (KATS)

Bu sistemde çocuk sayısına bağlı olarak hem sembolik ödül (madalya) hem de maddi teşvik sunulması planlanmaktadır. Aşağıda ailenin sahip olduğu çocuk sayısına bağlı olarak kademeli şekilde alacağı maddi destek oranı ve madalya isimlendirmesi yer almaktadır.

3 Çocuk Sahibi Olan Aileler İçin:

- *Madalya:* Gelecek Nesil Onur Madalyası
- *Maddi Teşvik:* 60.000 TL

4 Çocuk Sahibi Olan Aileler İçin:

- *Madalya:* Kuşak İnşası Şeref Madalyası
- *Maddi Teşvik:* 100.000 TL

5 ve Daha Fazla Sayıda Çocuk Sahibi Olan Aileler İçin:

- *Madalya:* Kahraman Anne İftihar Madalyası
- *Maddi Teşvik:* 150.000 TL

Yukarıda yer alan kademeli ödüllendirme 3 çocuk sahibi olan aileler için verilecek “Gelecek Nesil Onur Madalyası” ailenin topluma katkısını sembolize eden kapsayıcı bir isimlendirme olarak değerlendirilmektedir. 3 çocuk sahibi olan ailelere verilecek 60.000 TL tek seferlik maddi teşvik ile devlet bütçesini zorlamadan ailede yeni bir bebeğin yarattığı maliyeti hafifletmek amaçlanmaktadır.

4 çocuk sahibi olan aileler için verilecek “Kuşak İnşası Şeref Madalyası” yüksek toplumsal katkıyı sembolize eden bir isimlendirme olarak değerlendirilmektedir. 4 çocuk sahibi olan ailelere verilecek 100.000 TL tek seferlik maddi teşvik ile çocuk sahibi olma motivasyonunun güçleneceği düşünülmektedir.

5 ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olan aileler için verilecek “Kahraman Anne İftihar Madalyası” toplumsal katkıda en yüksek onur derecesini temsil edecek bir isimlendirme olarak değerlendirilmektedir. 5 ve daha fazla çocuk sahibi olan ailelere verilecek 150.000 TL tek seferlik maddi teşvik ile çocukların kalıcı maliyetine destek sağlanabileceği düşünülmektedir.

Ailelere takdim edilecek madalyalar cumhuriyet altını büyüklüğünde özel olarak tasarlanmış olmalıdır. Çocuk sahibi olan ailelerin tespiti e-Devlet sistemi üzerinden otomatik olarak ya da Nüfus Müdürlüklerinin veri akışı ile sağlanmalıdır. İl ve ilçeler düzeyinde yılda bir kez düzenlenecek sembolik bir tören ile ailelere madalya ve maddi teşvik miktarı takdim edilmeli, ailelerin toplumsal görünürlüğü artırılmalıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye’nin hızla düşen doğurganlık oranlarına karşı hem ekonomik hem davranışsal bileşenleri içeren bir öneri sunmaktadır. Kademeli Aile Teşvik Sistemi ile ailelerin 3 ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olmaya yönelik motivasyon artışı gösterebilecekleri, sosyal prestijlerinin güçlenebileceği, ekonomik katkı ile davranışsal etki oluşturulabileceği ve uzun vadede iş gücü arzına ve sosyal güvenlik sistemine katkısı olabileceği düşünülmektedir. Bu model önerisi doğum artışını destekleyen farklı alanlardaki politikalara ek olarak tasarlanmıştır. Tek başına kalıcı ve sürdürülebilir bir etki yaratmayacağı unutulmamalıdır. Doğum artışı politikalarının kalıcı ve sürdürülebilir bir etki yaratabilmesi için Türkiye’nin demografik yapısı ve kültürel normları da göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKLAR

Demeny, P. (2003). Population policy dilemmas in Europe at the dawn of the twenty-first century. *Population and Development Review*, 29(1), 1-28. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2003.00001.x>

Forati, R & Bartz, D. The rise and fall and rise of pronatalism: A disingenuous policy that harms the health of people and society. *Journal of Law, Medicine & Ethics*, 53(3), 435–443. <https://doi.org/10.1017/jme.2025.10129>.

Gauthier, A. H. (2007). The impact of family policies on fertility in industrialized countries: A review of the literature. *Population Research and Policy Review*, 26(3), 323-346. <https://doi.org/10.1007/s11113-007-9033-x>

Glass, C., & Fodor, É. (2022). Risk, reward, and resistance: navigating work and family under Hungary’s new pronatalism. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, 29, 1425-1448. <https://doi.org/10.1093/sp/jxac033>

Kalaycı-Kırlioğlu, H. İ., Kırlioğlu, M., Baydar, V., Sağlık-Tuğrul, G. N., Balun, B. & Bedir, E. (2025). *Türkiye Doğum Artışı Politika Modeli Önerisi*. Karabük Üniversitesi Yayınları.

Kim, S. (2019) Reproductive technologies as population control: how pronatalist policies harm reproductive health in South Korea, *Sexual and Reproductive Health Matters*, 27(2), 6-12, <https://doi.org/10.1080/26410397.2019.1610278>

Letablier, M. T. (2008). Why France has high fertility? The impact of policies supporting parents. *The Japanese Journal of Social Security Policy*, 7(2), 41-56.

McDonald, P. (2006). Low fertility and the state: The efficacy of policy. *Population and Development Review*, 32(3), 485-510. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2006.00134.x>

Oktay, E. Y. (2014). Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından günümüze uygulanan nüfus politikaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 31-53.

Semiz, Y. (2010). 1923–1950 döneminde Türkiye’de nüfusu artırma gayretleri ve Mecburi Evlen dirme Kanunu (Bekârlık Vergisi). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(27), 423 469.

Szalma, I., & Herke, B. (2025). Interconnections between anti-immigration and pronatalist family policy discourse in Hungary. *European Societies*, 1-27. <https://doi.org/10.1162/euso.a.34>.

Thévenon, O., & Gauthier, A. H. (2011). Family policies in developed countries: A 'fertility-booster' with side-effects. *Community, Work & Family*, 14(2), 197-216. <https://doi.org/10.1080/13668803.2011.571400>

TÜİK (2024). *Doğum İstatistikleri*, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>

TÜİK (2025). *Doğum İstatistikleri*, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>